

Jr

Redactie:

Dr. J. G. B. BEUMÉE, *Red.-Secretaris.*
Buitenzorg.
 Dr. K. W. DAMMERMAN, *Buitenzorg.*
 Dr. H. C. DELSMAN, *Weltevreden.*

Levend en Dood Materiaal te zenden aan:

Dr. J. G. B. BEUMÉE, *Buitenzorg.*

Vaste Medewerkers:

Dr. W. DOCTERS VAN LEEUWEN.
 EDW. JACOBSON.
 Dr. S. C. J. JOCHEMS.
 S. LEEFMANS.
 J. C. VAN DER MEER MOHR JR.
 Dr. C. VAN OVEREEM.
 Dr. D. F. VAN SLOOTEN.
 J. W. A. VAN WELSE.

Prijs voor niet-leden der N. I. N. H. V. per jaar f 8.50.

VOGELLEVEN IN HET OERBOSCH.**I.**

(Met gekleurde bijlage.)

Ik mag wel beginnen, mij te verontschuldigen, dat een „doctor ikan” zich waagt aan dit onderwerp. Een excuus vind ik echter hierin, dat ik zelf al vaak verlangd heb naar wat meer voorlichting op ornithologisch gebied, bijv. in dit tijdschrift. Maar er zijn maar heel enkelen hier in Indië, die in staat zouden zijn, die te geven, en . . . die heel enkelen beschikken helaas niet over een zoo vruchtbare pen als wij, leergierige amateurs, wel zouden wenschen!

Dubbel doet zich de behoefte aan een Indischen THJSSSE voelen, nu een dezer dagen door onze Vereeniging een boekje zal worden uitgegeven, waarin mevr. GEERTS-RONNER ons o.a. in zal leiden in de plantenwereld van het oerbosch. Wie zal ons inleiden in de dierenwereld van dit gebied, dat op elk natuurliefhebber zoo'n onweerstaanbare aantrekkingskracht uitoefent?

Gaarne zou ik beproeven, daartoe een steentje bij te dragen, in de hoop, dat anderen dit voorbeeld volgen zullen, zoodat wij op den duur uit de verschillende steenen een gebouw kunnen optrekken, wellicht nog eens een boekje kunnen wijden aan de dierenwereld van het oerbosch. Zeker zal daarbij ook van veel waarde zijn alles wat Dr. KONINGSBERGER hierover bijeen gebracht heeft in zijn „Java”.

Fig. 1. Vrucht-takje van *Podocarpus imbricata* Bl. Rechts een ontwikkelde vrucht op den sappigen, dikken steel.

Ik deed mijn waarnemingen hoofdzakelijk tijdens een verblijf van een maand — Juli 1926 — in het onvolprezen Tjibodas, aan den rand van het oerbosch gelegen. Heel wat ochtenden heb ik langs de kronkelende boschpaden gedwaald en genoten van het heerlijke oerboschdecor met zijn onverwachte doorkijkjes, zijn licht- en schaduwpartijen, zijn feestelijke versiering met vogelnest- en eikebladvarens.

Maar wel moet men over scherpe oogen, een goeden kijker en heel wat tijd en geduld beschikken, wil men trachten een beetje thuis te raken in de vogelwereld! Den lezer daarbij een weinig op weg te helpen is het doel van dit artikeltje. Een volledig beeld van de vogelbevolking van het oerbosch wil ik allerm minst trachten te geven, dit zou ook boven mijn krachten gaan! Wij willen ons tevreden stellen met de algemeenste en meest in het oog vallende soorten. De heeren BARTELS en SIEBERS waren zoo vriendelijk mij te helpen bij het determineeren, de heer FRANCK om de foto's te maken naar opgezette exemplaren uit het Museum te Buitenzorg.

Men zou de vogels in het oerbosch kunnen verdeelen in die, welke in de kruin der hoogste boomen zitten, in die, welke rondzwerven — gewoonlijk in troepjes van diverse pluimage — door het wat lagere hout, en tenslotte in die, welke zich dicht bij den grond ophouden.

De boven al het omringende woud uitstekende hoge boomen zijn in de eerste plaats de statig oprijzende *rasamala*'s (*Altingia excelsa*), die in een kring de wacht houden rondom Tjibodas, maar daar ook vrijwel hun hoogste grens bereiken. Wat hoogerop in het bosch wordt hun plaats ingenomen door de *Podocarpus imbricata*, wier stammen niet minder recht en zwaar zijn als die der *rasamala*'s. De kroon bestaat hier uit fijn naaldloof waartusschen overal de vruchtjes zitten, elk op een rooden sappigen, zoeten steel — net een klein aardbeitje (fig. 1) — waarom ze bij de vogels blijkbaar zeer gewild zijn.

Nauwelijks naderen we het bosch, of ons oor wordt getroffen door een bijzonder typisch en krachtig vogelgeluid. 't Klinkt uit een hoogen top: krr kr-krrrrrr, en even later weer: krr kr-kr-krrrrrr, fors en rollend, als een roffel op droog hout. En uit de verte, van de tegenover liggende boschhelling klinkt, zwakker, het antwoord: krr krr-kr-krrrrrr, om daarna nog eens, verderaf en zwakker weer, herhaald te worden. Den heelen dag zal die roep ons blijven vergezellen, nu in de verte,

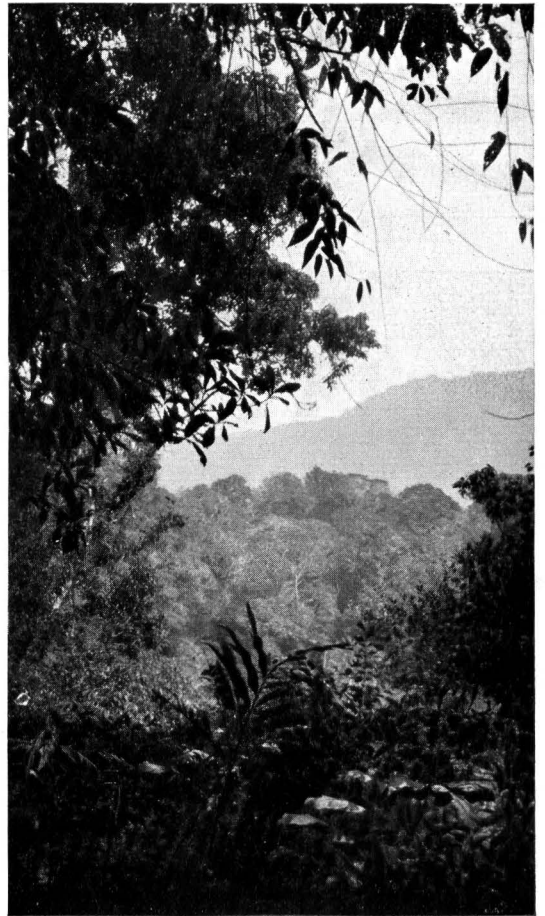

Fig. 2. ... En uit de verte, van de tegenoverliggende helling klinkt, zwakker, het antwoord...

dan dichterbij. Niet onaardig is de vergelijking met de klontongan, waarmee de rondtrekkende Chineesche kooplieden, de klontongs, hun nadering aankondigen.

De vogel zelf zit gewoonlijk in den top der hoogere boomen. We zullen er niet altijd in slagen, hem daar te zien te krijgen, maar met een beetje geduld gelukt ons dat vroeger of later toch wel eens, bijv. wanneer hij eens naar wat lager regionen afdaalt, om zich aan de vruchten van verschillende boomen te goed te doen. We zien dan een flinken vogel, met een stevigen snavel, heldergroen van kleur, dat op de kruin in blauw overgaat. Het voorhoofd is oranje en dwars over de borst loopt eveneens een smalle oranje halsband.

We hebben voor ons den halsband-baardvogel (*Cyanops armillaris*, fig. 3), een der meest kenmerkende bewoners der hooger gelegen bosschen. De baardvogels danken hun naam aan de stijve haren aan den snavelwortel, die eigenlijk meer aan een snor dan aan een baard doen denken. Dat zij verwant zijn aan de spechten toont hun heele uiterlijk: den stevigen snavel, de korte vleugels en staart, en ook de bonte kleuren hebben zij met de spechten gemeen. Ook de eigenaardige plaatsing der teenen: twee naar voren en twee naar achteren gekeerd, een z.g. zitvoet dus. Evenals de spechten nestelen ze in zelfgehakte holten van boomen. Een tegenstelling is echter dat de spechten insecteneters zijn, de baardvogels daarentegen echte vruchteneters.

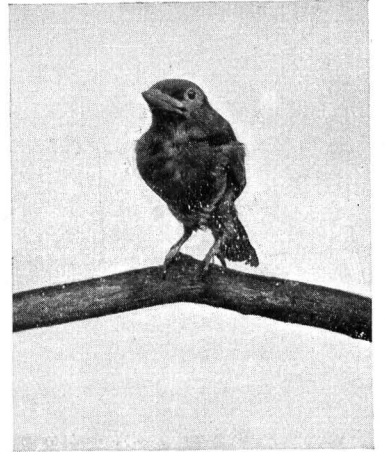

Fig. 3. *Cyanops armillaris*.

Photo Franck.

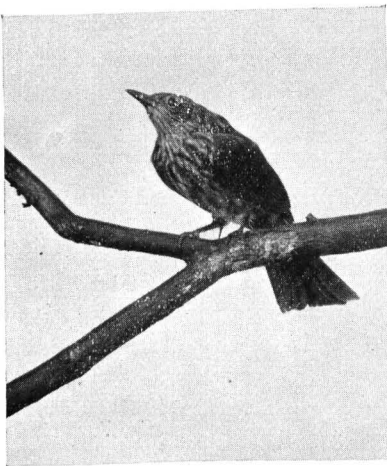

Fig. 4. *Hemixus virescens*.

Photo Franck.

Een heel ander geluid maakt de gekraagde baardvogel (*Chotorhea corvina*, zie gekl. pl.), die wat grooter is en eveneens helder groen, maar met een zwarten kraaienkop met stevigen snavel. Ook dit is een van de meest typische oerboschgeluiden, voornamelijk hooger op de bergen. Eerst hoort men een paar maal: oeoerrrrr, oeoerrrrr, langgerekt. Dan joelend: hoe-oe-oe-oe-oe-oe-oe-oe-oe¹⁾, ook eenige malen achtereen, en tenslotte, langzamer: hoe-oe-oe-oe-oe-oe-oe. Alles luid en helder. Eerst dacht ik vaak een oogenblik aan apen, die joelen, tot ik meer vertrouwd raakte met den roep van dezen baardvogel, dien men in en langs het bosch vaak genoeg hoort.

Een kleine soort baardvogel, niet grooter dan een musch, is in het laagland algemeen en zit ook bij voorkeur in den top der boomen, als hij zijn eindeloos: doek-doek-doek-doek-doek enz. laat hooren. Het is de boeroeng oengkoet-oengkoet (*Xantholaema rosea*). Het voorhoofd en de keel zijn helderrood.

Ook de roofvogels zitten bij voorkeur in de hoogste boomen van het bosch, om hun jachtgebied te overzien. Bij Tjibodas was elken dag een familie torenvalken (*Cerchneis*

¹⁾ De streepjes tusschen de oe's beteekenen, dat hier een snelle herhaling van korte klanken bedoeld wordt, niet één langgerekt oeoeee.

occidentalis) te zien. De ouden zeilden en cirkelden zwierig rond, terwijl twee jongen in den top van de rasamala's zaten, daar rondklommen over de knoestige takken en zelfs nu en dan al eens een kort vliegtochtje waagden naar den anderen kant van de kroon of naar den naastbijzijnden rasamala. De komst der ouden, vermoedelijk met een lekker hapje, werd altijd met luid geroep begroet.

Een grooten, vrij licht gekleurden roofvogel had ik in het bosch al een paar maal zien wegvliegen. Op een goeden dag zat hij bij een wending van het boschpad bijna recht boven mij op een dooden boomtak en keek belangstellend op mij neer, daarbij een fraaien kuif toonend, die aan een kakatoe herinnerde. Kort daarop vloog hij weg, maar ik wist nu, dat ik den kuifarend (*Spizaetus nipalensis bartelsi*) voor mij had gehad. „Tuwieieieieie!”

zijn roep nog uit de lucht en even later nog een paar maal: „tututuwieieieie!” Nog meermalen heb ik ze de volgende dagen boven het bosch zien rondzweven en hun kreet gehoord. Dat deze kuifarend niet, zooals men een tijdlang gemeend heeft, slechts een verdwaalde gast, doch wel degelijk een broedvogel op Java is, werd aangetoond door het buitmaken van een jong exemplaar, pas uit het nest, door een der zoons van den heer BARTELS.

Fig. 5. *Pycnonotus bimaculatus*.

Photo Franck.

Heel groot is overigens het aantal vogelsoorten, dat zich vooral in de hoogste boomen laat waarnemen, niet. Misschien zou ik ook den neushoornvogel of rangkong hier moeten noemen (*Buceros sylvestris* en enkele andere soorten), maar die kom je zoo maar niet alle dagen tegen in het bosch. Wel heb ik er tijdens ons verblijf op Tjibodas een paar laag over ons heen zien vliegen en daarbij verwonderd opgekeken naar het eigenaardige rhythmische gezoef van de vleugels, waardoor men ze al op een afstand hoort naderen.

Ook zijn er onder de kleinere vogels genoeg, die je nu en dan eens in de hoogste kruinen ziet, vooral van de *Podocarpus*, van wier vruchtjes ze komen snoepen. Hieronder noem ik bijv. de *Hemixus virescens* (fig. 4), een der buulbuuls (waartoe ook de koetlang behoort, die echter wat groter is). Zijn roep lijkt sprekend op het „pienk! pienk!” van onzen Hollandschen vink, maar in uiterlijk herinnert de *Hemixus* meer aan een gras- of boompieper, met name door de overlangsche vlekjes en streepen op de borst. Ook in het lagere hout hoort men zijn „pienk!” vaak.

Een andere vogel, dien ik wel in de hoogere kruinen gezien heb, is de iets grootere bergkoetlang of tjoetjakgoenoeng (*Pycnonotus bimaculatus*, fig. 5), die onze gewone huis-, tuin- of dapoer-koetlang uit het laagland hier vervangt, al heb ik dien laatsten toch ook nog wel in den tuin van Tjibodas gezien. Zijn pakje is erg eenvoudig: van boven bruinig, van onderen wat lichter. Op niet te grooten afstand is hij door den kijker te herkennen aan de oranjegele veertjes aan weerszijden van den snavelwortel, vrijwel zijn eenige sieraad. Maar wanneer hij in een hoogen boom zit, ziet men die niet altijd en dan herkennen we den berg-koetlang het best aan zijn wat donkerder keel en aan den gelen stuit. Het is overigens een typische vogel voor den boschrand, waar hij veel in lager hout en struikgewas zit, liefst de plekjes opzoekend, vanwaar hij uitzicht in het rond heeft. Vandaar zien we hem dan telkens kleine lucht-excursies maken om insecten te vangen,

die voor hem blijkbaar een aangename afwisseling vormen met het vruchtendieet. Het geluid is vrij bescheiden en doet mij denken aan het welluidende gestamel van het roodborstje in Holland.

Alvorens nu af te stappen van de vogels der hoogere kruinen, wil ik nog even vermelden, dat men daar bij de pasanggrahan, dagelijks een tweetal vogelsoorten, dikwijls op het hoogste topje, kon zien zitten, die evenwel niet tot de boschvogels gerekend kunnen worden, namelijk de gewone buffelpikker (*Aethiopsar javanicus*) en de niet minder gewone grijze sala-goenting (*Buchanga cinerea*).

H. C. DELSMAN.

EEN MACROSIAGON-SOORT.

Nevenstaande schets is een vergroote afbeelding van een kever, *Macrosiagon* spec., die ik dezer dagen aan de kali Tjodé te Djocja vond. Aan den 5-ledigen tarsus der voorste en middelste pooten en den 4-ledigen tarsus der achterpooten, kunnen we zien, dat we te doen hebben met een vertegenwoordiger der *Heteromera*. 't Dier ziet er merkwaardig uit en wijkt tamelijk sterk van 't gewone kevertype af.

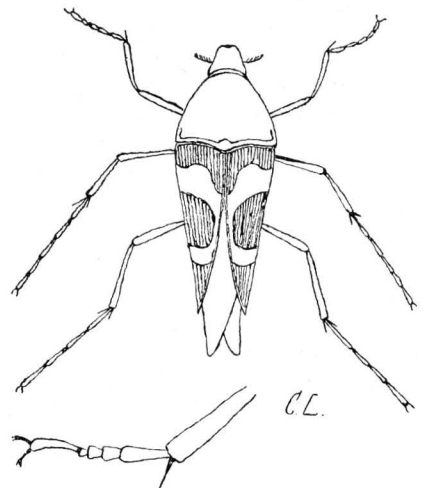
De kop is schuin achterwaarts en naar beneden gericht en heeft een hoogen „schedel”. De sprieten zijn gezaagd, met uitzondering der drie eerste leden. De klauwtjes zijn aan 't einde gespleten. De scheen van 't eerste beenpaar heeft een, die van de twee achterste beenparen twee stekels. Van 't schildje is niets te zien, daar 't geheel bedekt wordt door een soort uitgroeisels van 't halsschild. De basis van 't halsschild is in 't midden en aan de zij-kanten 't hoogst, zoodat twee holten gevormd worden. De dekschilden sluiten aan de basis aaneen, maar loopen langzamerhand uit elkaar. Elk dekschild eindigt in een spitse punt. De vleugels zijn niet geplooid en reiken voorbij de uiteinden der dekschilden.

Met uitzondering van twee geelachtige plekken op de dekschilden (in de schets wit) is de kleur zwart. De klauwtjes zijn bruin, evenals de eerste drie leden der sprieten.

De ontwikkeling is zeer merkwaardig.

Van de Europeesche soort(en) is bekend, dat de eieren in den grond worden gelegd, bij voorkeur in de nabijheid van planten, die door bepaalde solitaire bijen bezocht worden. Uit de eieren komen langpootige larven, die zich haasten, de bloemen te beklimmen, waar zij een geschikte gelegenheid afwachten, om zich met kaken en klauwtjes aan de haren der bezoekende bijen vast te klemmen. Op deze manier komen zij in de nesten der bijen. Zij beginnen nog niet met eten, maar wachten 't tijdstip af, waarop een der bijenlarven zich verpopt. Dan dringt de keverlarve de pop binnen en vreet deze leeg. Tevens verandert de langpootige larve geleidelijk in een gewone dikke, kortpootige larve.

Wij zien hier een mooi voorbeeld van aanpassing. 't Eerste larvestadium is in 't bezit van lange pooten, omdat vlugheid nu van 't grootste belang is. 't Tweede daarentegen heeft de lange pooten niet meer noodig. Loopen dient nu nergens meer toe. En in de nesten der bijen treedt de gewone keverlarve op.

Macrosiagon spec., gevonden nabij Djocja. Vergroot; onder: tarsus, sterker vergroot.